Inna NEGRESCU-BABUŞ
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

MULTICULTURALISMUL, O PROBLEMĂ A PREZENTULUI ŞI A VIITORULUI

Multiculturalism, a today and tomorrow problem

Abstract. The Debates over multiculturalism have become more and more heatedly in recent years due to the emergence criticism of their policies and because of the waves of immigrants who assail Europe. There are different opinions, even contradictory, and among those who assert multiculturalism. It would be wrong to regard multiculturalism as a homogeneous and unified political theory. It is rather a bundle of political and philosophical theories, many of them having few things in common.

Keywords: multiculturalism, minority, majority, alterity, identity, intercultural dialogue.

Multiculturalismul este una dintre cele mai controversate tematici ale timpului nostru. Acesta este supus unor ambiguități inerente dezbaterilor științifice şi politice occidentale, dar şi unor rezerve datorate sensibilităților sociale şi politice pe care le implică. De aceea, nu este surprinzător faptul că există atât adepți, cât şi critici fervenți ai multiculturalismului.

Problematica acestui fenomen este în continuă revizuire şi căutare de forme, menite să răspundă tot mai mult necesităților unei lumi în schimbare. În acest context, asistăm la un alt fel de discurs care este pus în fața unei experiențe noi de tip social, *cea a diversității şi a diferențelor*. Astfel, el vine în opoziție cu ideile omogenizatoare ale modernității.

În încercarea de a defini multiculturalismul, apar probleme ce alimentează o importantă discuție despre natura legăturii sociale de care societatea modernă nu se poate lipsi: care este limita de evoluție a societății democratice dată fiind recunoaşterea diferențelor sociale? În ce măsură această recunoaştere este un element ce ține de demnitatea individului? Este, până la urmă, modelul multiculturalismului un succes sau un eşec? Întrebări care, deocamdată, îşi aşteaptă răspunsul.

În demersul de față vom porni de la cea mai simplă definiție: multiculturalismul este o teorie despre societățile multiculturale. Conform părerii lui Bhikhu Parekh, termenul de societate multiculturală este utilizat de obicei pentru a denumi o societate în care sunt prezente una, două sau toate dintre următoarele tipuri de diversitate culturală: *diversitatea comunală* (prezența în cadrul unei societăți a câtorva comunități, mai mult sau mai puțin organizate, care împărtăşesc şi trăiesc în mod conştient pe baza unor

BDD-A26043 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:13:26 UTC)

sisteme de credințe şi practici diferite); *diversitatea subculturală* (existența unor opinii si practici diferite referitoare la anumite aspecte semnificative ale vieții umane printre membrii societății care împărtăşesc totuşi, în linii mari, o cultură comună) şi *diversitatea perspectivală* (prezența printre membrii societății a unor grupuri care critică şi încearcă să modifice principiile şi valorile centrale ale culturii dominante în cadrul acesteia) [1, p 4].

Ca ideologie, multiculturalismul porneşte „de la experiența că există grupuri bine definite din punct de vedere etnic, care doresc să-şi păstreze specificul, respectiv diferența, considerând că recunoaşterea, ba chiar respectarea diversității nu este incompatibilă cu unitatea politică a unei țări, dimpotrivă, ea poate fi integrată în ea" [2, p. 107]. Altfel spus, multiculturalismul şi-a propus să creeze un cadru de afirmare pentru identitățile de grup, iar Sartori propune o politică de promovare a diferențelor etnice şi culturale [3, p. 7].

Unii teoreticieni, precum Joseph Raz sau Bhikhu Parekh, susțin totuşi că, de fapt, multiculturalismul nu este în primul rând o ideologie sau doctrină politică. În opinia lui Raz, multiculturalismul reprezintă înainte de toate o posibilitate de a fi mai sensibili față de nevoile minorităților culturale într-o realitate politică concretă [4, p. 107]. După părerea lui Parekh, multiculturalismul este mai bine înțeles atunci când nu este conceput ca teorie politică sau şcoală filosofică distinctă, ci ca perspectivă sau ca modalitate de a vedea viața umană axată pe trei idei principale: 1) toate ființele umane sunt înrădăcinate cultural (cresc şi trăiesc într-o lume structurată cultural, organizându-şi viața şi relațiile sociale în termenii unui sistem de înțeles; 2) culturile diferite reprezintă sisteme de semnificație şi concepții despre viață diferite, niciuna dintre ele nefiind perfectă sau superioară celorlalte; şi 3) toate culturile au o identitate intern plurală, fluidă şi deschisă, fiind marcate de tradiții şi modalități de gândire diferite, aflate într-o continuă conversație [5].

Dacă ne referim la primele politici multiculturaliste, vom constata că în Canada, Australia şi în Suedia s-au pus bazele acestor acțiuni, iar nu in Statele Unite ale Americi cum se vehiculează de cele mai multe ori. În Canada, drept exemplu ne poate servi situația provinciei Quebec şi a limbii vorbite în această regiune, franceza. În 1965, o comisie ce se ocupa de bilingvism şi biculturalism propunea înlocuirea acestora cu multiculturalismul. Astfel, în 1971, Canada declară o politică a multiculturalismului, ale cărei recomandări au fost incluse în Constituția din 1982 sub forma unei *Carte a drepturilor şi libertăților*. Această politică avea patru obiective: să susțină dezvoltarea culturală a grupurilor etnoculculturale; să ajute membrii acestor grupuri să depăşească barierele în vederea unei participări active în viața societății canadiene; să stabilească întâlniri şi să promoveze un dialog între comunitățile etnoculturale; să-i ajute pe imigranți să învețe cel puțin una din limbile oficiale ale Canadei. Acesta este punctul de plecare al unei legislații privind nu doar domeniul lingvistic, ci, unul mai larg, cel al culturii, al educației şi al luptei împotriva discriminărilor.

Multiculturalismul este supus unor interpretări, în funcție de raportarea față de diferențele sociale. Din acest punct de vedere, se vorbeşte despre un multiculturalism

BDD-A26043 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:13:26 UTC)

descriptiv, normativ şi critic. Abordarea descriptivă a fenomenului interpretează fenomenul ca pe *un fapt*, *un dat*. În această accepție, multiculturalismul se referă la diversitatea bunurilor culturale, avându-se în vedere, în primul rând, domeniul producției culturale (muzica, filmul, arta etc.), domeniul comunicării şi al serviciilor de tot felul (sfera industriei hoteliere, turismul etc.). Această formă de diversitate culturală care ia amploare din ce în ce mai mult apare ca urmare a proceselor transnaționale ale globalizării, a producției şi a consumului.

Multiculturalismul normativ propune instituirea unor norme noi privind diferențele sociale şi culturale, propuneri ce se bazează pe o critică a discursurilor anterioare referitoare la acelaşi subiect. Unul din elementele constitutive ale multiculturalismului normativ este cel de *diferență*, care are în vedere grupuri imaginate în cadrul unor frontiere rigide şi raporturile dintre ele. În aceste condiții, sunt des postulate concepte precum *majoritate/minoritate*, *propriul/străinul*. Conform criticii lui Radtke, multiculturalismul ajunge să consolideze ceea ce şi-a propus să rezolve şi să depăşească: grupurile identitare rigide. În fața unei astfel de politici, reacția minorităților este cea de retragere şi de izolare în microcomunități, încercând să-şi construiască strategii proprii de păstrare a identității culturale autentice, fiind, de cele mai multe ori, sursa tradiționalismului, fundamentalismului şi a naționalismului.

Paradoxul este că în ciuda nenumăratelor discuții din ultimele două decenii, nu s-a reuşit formularea unor definiții de larg consens referitoare la minoritățile naționale şi grupurile etnice, în condițiile în care acestea sunt esențiale în formularea unei politici valide a multiculturalismului. Prima problemă de care se lovesc minoritățile este recunoaşterea statutului lor. Ce este o minoritate, ce este o limbă minoritară? În dreptul internațional nu există o definiție exactă şi general acceptată a minorității naționale. Aceste probleme nu şi-au găsit rezolvarea nici în cadrul ONU, nici în dreptul internațional. Regăsim totuşi una dintre puținele definiții în *Recomandarea 1201* a APCE din 01.02.1993, art. 1, care încearcă să definească expresia *minoritate națională* ca fiind folosită în cazul în care un grup de persoane dintr-un stat „a). locuiesc pe teritoriul unui stat şi sunt cetățenii lui; b). mențin legături de lungă durată, trainice şi permanente cu acel stat; c). manifestă caracteristici etnice, culturale, religioase sau lingvistice distincte; d). sunt suficient de reprezentative, chiar dacă sunt în număr mai mic decât restul populației unui stat sau a unei regiuni a acelui stat; e). sunt motivate de preocuparea de a păstra împreună ceea ce constituie identitatea lor comună, inclusiv cultura, tradițiile, religia sau limba lor” [5].

Multiculturalismul critic propune crearea unei culturi comune, deschise şi democratice, având drept element central *eterogenitatea*. Drept urmare, programele de învățământ nu conțin canoane închise minoritare în cele majoritare, ci scot în evidență caracterul dialogal al pedagogiei. Astfel, procesul globalizării ne pune in fața unei continue resituări a raporturilor majoritate/minoritate, în spații culturale concrete şi la nivel global, şi ne îndeamnă la o continuă înțelegere, acceptare şi afirmare a diversității.

Odată cu apariția crizei ultimilor ani, tot mai multe voci şi-au expus rezervele atât în ceea ce priveşte politica multiculturalismului, cât şi maniera de a gestiona consecințele

BDD-A26043 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:13:26 UTC)

diversității, rezultată din fenomenul migrației. Aceasta rezultă din declarațiile politice ferme ale liderilor europeni. Într-o declarație din octombrie 2010, cancelarul german Angela Merkel a blamat multiculturalismul în Germania, referindu-se la comunitățile de musulmani, afirmând că acesta este „un eşec total". În februarie 2011, preşedintele Nicolas Sarkozy a susținut şi el că modelul multiculturalismului este un eşec. El a condamnat în aceiaşi termeni politicile multiculturale în Franța, afirmând că imigranții trebuie să îşi asume valorile fundamentale ale statului francez, integrându-se în comunitatea națională.

În concluzie, putem susține că ceea ce defineşte multiculturalitatea este noțiunea de „integrare" a minorităților şi a grupurilor de tot felul în cadrul unei societăți dominată de o majoritate largă. În ansamblu, multiculturalismul desemnează un set de idei relativ noi, dezvoltate în procesul de redefinire a filosofiei occidentale: depăşirea obiectivismului modernist şi abandonarea autonomismului etic. Multiculturalismul pretinde respect şi apreciere din partea grupurilor pentru alte culturi din societate, pretinde toleranța unei comunități față de alte grupuri şi, în acelaşi timp, respectă dreptul individului de a părăsi sau refuza propriul grup cultural în favoarea altuia.

Evenimentele din ultima vreme, care implică asaltarea Europei de Vest de către un număr tot mai mare de imigranți şi solicitarea acestora a cetățeniei statelor în care se stabilesc, obligă guvernele occidentale să ia măsuri de limitare sau chiar de stopare a valurilor de extracomunitari, din cauza dificultăților majore de integrare ale acestora în societățile pe care le-au ales drept țintă a viitorului lor. În viziunea lui Sartori, greutățile sunt întâmpinate atunci când nou-veniții se opun cu vehemență integrării, având o atitudine ostilă față de culturile cu care intră în contact; atitudine care, ulterior, provoacă reacții absolut firești de dezaprobare sau de respingere din partea comunităților, prefigurând eventuale manifestări xenofobe şi rasiste.

Referințe bibliografice

1. Parekh B., *Rethinking Multiculturalism*. In: Cultural Diversity and Political Theory. Macmillan. London, 2000.

2. Watson C., *Multiculturalism*. Open University Press. Buckingham, Philadelphia, 2000.

3. Sartori G., *Ce facem cu străinii? Pluralism vs. Multiculturalism*. Bucureşti, Editura Humanitas, 2007.

4. Raz, J., M*ulticulturalism*. Ratio Juris, 11, 3, 1998.

5. https://papers.ssrn.com/sol3/papers2.cfm?abstract_id=2373013)

6. Kymlicka W., *Multicultural Citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford, Clarendon Press, 1995.

7. Elliott L., Fleras A., *Celebrating Diversity: Multiculturalism as Ideology*. In: The Challenge of Diversity. Multiculturalism in Canada. Nelson Canada, p. 53-67.

BDD-A26043 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:13:26 UTC)